

Beste teatro bat posible da

Hasiera deigarria eman nahi izan diot artikulu honi, tipikoa baina tira, kuriositatea sor lezakeena, edo ez. «Beste teatro bat posible da» diot, akaso betikoa esateko, edo ez. Beste teatro bat posible da, eta oker dator nahia, idatzi orduko etorri zait ñabardura gogora: beste teatro bat posible da... aspalditik, ordea. Alegia, egon badago beste teatro bat, dagoeneko posiblea den beste euskal teatro bat, beste euskarazko teatro bat. Bada beste teatro bat, eta agian posible behar lukeena beste zerbait da: egon badagoen teatro posible horren ikusgarritasuna. Egon badagoen teatro posible hori posible izaten jarraitzeko posibilitatea.

Ikusgarritasunaz, oraindik ere, XXI. mendeko 2018ko abenduaren hastapenean

Ikusgarritasuna hitzak arazoak sorten dizkit. *Ikusgarria* omen delako batetik *espektakularra* dena, handi(nahi)a dena, baliabide tekniko asko dituen, diru-laguntza (publiko?) ugari jasotakoa, emanaldi kopuru handia, eta, batzuetan, baita ere, artistikoki oso birtuoso dena. Ezaugarri horiekin edo batzuekin gerta daiteke ikusgarritasuna, alegia, guztien begiradapean egotea, askoren jakingarri eta, ondorioz, arrakastarako bidea mila bider biderkaturik. *Ikusgarri* hitza espektakularren baliokide gisa erabiltzen da; edo obra bera adierazteko. Bestela, *ikusgarria* erabil liteke *ikuskitzuna* bera adierazteko ere. Edonola ere, nire imajinarioan ikusgarria ikusezinaren kontrakoa da, inoiz ikusezin izan den, sentitu den edo egin duten horren lorpena, oholtza gainean

ikusgarri(a) eginez ikusezina izateari uztea. Eta batzuetan hori soilik bada sekulako arrakasta, emaitzaren numeroak gorabehera, ikusgarri(tasun) hori lan mota batzuen ahalduntzearekin eta espazio publikoaren okupatzearekin lotuta ulertu ahal delako.

Ikusgarritasuna hitza darabilt *beti-euli* euskal teatroaz pentsatzen dudanean. Lerro hauetan pasa den urteko estreinaldien kronika pertsonala egitea egokitu zait. Pertsonala, ezinbestean, ez dudalako euskaraz egin den guztia ikusi, besteak beste, asteburuetan antzokietan lan egiten dugunok garelako sarri antzokietara besteen lanak ikustera joateko zailtasun gehien daukagunak. Hala ere, beste behin ere, ikusgarria iruditu zait aurtengo euskarazko teatroaren emaitza. Soilik estreinaldiei begiratuta, emaitza askotarikoa da oso. EHAZE elkarteak 2016-17ko estreinaldien zerrenda argitaratu zuen iaz, eta hori egite hutsak euskal teatroaren inguruko begirada aldatzen lagundu zidan. Aurten plazaratu du 2017-18 denboraldiari dagokiona, eta, hura ikusita, nago ez ote den batzuetan euskarazko teatro mota batzuen arabera egituratzen sektore osoa, ez ote den izen gutxi batzuen itzalaren arabera neurtzen antzerkigileei kazetariak hainbestetan analizatzeko eskatzen dioten «euskal teatroaren egoera». Nire ustez, zerrendaren ikusgarritasunak mesede egiten dio une honetan euskal teatroari: ikusezina izateari uzteak.

Izan badiren beste teatro motak

Orain idatziko dudana kotoizkoa irudituko zaizue agian, baina hala da: une honetan teatro mota guztien alde nago. Hau da, teatro eredu batzuk gutxi interesatzen zaizkidan arren, nik jarraituko ez nituzkeen bideak islatu arren, uste dut ahalik eta teatro mota ezberdin gehien beharrezkoa dela sektorea indartzeko, eta aniztasun hori ikusgarri egitea. Zeinen aspergarria litzatekeen euskal teatro guztia esperimentala balitz! Baina zeinen pobrea euskal teatroa, dramaturgia berriei lekua egin gabe...

Emaitzetan eta oholtza gaineko teatro moduetan soilik ez, proiektuak, taldeak, konpainiak eta enpresak kudeatzeko moduetan ere aniztasuna dago. Teatroa taldea den heinean, korala den heinean, ekipoa den heinean, proiektu bat kudeatzeko modua ere proiektu horren izaeraren parte bilakatzen ahal da. Konbentzitua nago, sormen prozesu sendo eta parte hartzaile bat edukitzeak oholtza gaineko emaitzan eragin erabatekoa duen bezala, proiektu baten kudeaketa moduak ere eragina duela sormen lanaren izaeran eta publikoarekiko irismenean.

Euskararekin berdin: ez da gauza bera erdarazko testu bat erdaraz muntatu eta ondoren euskarazko bertsioa egitea, edo antzezlan bat euskaraz sortu, euskaraz estreinatu eta soilik euskaraz eskaintzea. Ugariak dira ñabardurak: bada euskaraz sortu eta ondoren erdarazko bertsioa egiten duenik, gutxiengoa tamalez. Badira enpresa eredu klasikoez at modu profesionalean lan egiten duten kultur elkarteak, kolektiboak, kooperatibak.

Funtzionatzeko moduen aniztasuna agerian uztea ezinbestekoa da euskal teatro garaikidea bere osotasunean ulertzeko, ezin da soilik takilla irizpideen arabera neurtu euskal teatroaren inpaktua. Programatua izateko erraztasunetatik haratago, zein antzezlanek izan dute aurten eragina jendar-tean? Nola? Zergatik?

Euskal teatroa oraindik ere ezezagun handi bat da, eta, enpresa irizpideari loturikoez gain, balio kulturalen betaurrekoak jantzi ezean nekez ulertuko da –eta publikoarentzat ikusgarri egingo, eta erakunde publikoetatik lagunduko– euskal teatroa bere osotasunean.

Estreinaldiak barrenak astintzen

Barkatu. Artikulua idazten hasi eta joan egin zait berriz ere burua. Ezin diot eutsi. Hainbeste dago esateko, hainbeste dago eztabaidatzeko. Urte honetako uztaz jardun behar nuen. Euskal teatroa izurrite bat da. Kutsa gaitezen.

2017-18ko denboraldiko estreinaldien zerrenda begiratu eta zirrara une askoren akordua etorri zait gogora, ikusleen eserlekuetan nintzelarik. Ez dizuet gezurrik esango, aurreko lerroak irakurri badituzue argi geratuko zen: edozein zentzutan bide berriak urratzen dituzten lanak maite ditut, eta, batez ere, *batez ere*, emozionatzen nautenak –nahiz eta *bide berriena* dagoeneko gauza zaharra izan, oraindik ere horrela gabilta!–. Izan ere, batzuetan gerta daiteke lan txukunak ikustea eta blablabla, euskal kulturaren testuinguruan garrantzitsuak izatea eta blablabla... Baina hunkitu? Erraiak astindu? Antzokitik mugituta atera?

Aurtengo ADEL jardunaldira egin dit berehala salto go-goak. Antzoki batean aspaldian ikusi gabeko eztrandaren lekuko izan nintzen. Bi aktore oholtza gainean guztia eta gehiago ematen, publikoa sutan. Zer eta pieza labur batekin, zer eta teatro fisikoarekin, zer eta topikoak apurtuz emakumezkoek kode basa baten menpe sortutako lanarekin, zer eta bi kolektiboren arteko elkarlanaren bidetik. Izaera laburragatik antikomertziala (alegia, ez salgarria) izateko boletu guztiak dituen lan bat. Eta hala ere eztanda. *Agur eta dolore*, Iraia Elias eta Miren Gaztañaga sortzaile, Amancay Gaztañagaren kanpo begiradaren laguntzarekin.

Eta pieza horretatik urrundu gabe, aipatutakoek tarteka beste pieza ez hain labur batekin konpartitu izan dute oholtza: Atx Teatroaren *Tomiris*. Gerrillako teatroa, ia edonon egitekoa. Akaso ez zara bat etorriko gidoiak dioen guztiarekin, edo esateko moduarekin, baina nire kasuan bost axola: erraiak astindu dizkit, eta aski dut horrekin. Bada obraren hasieran une bat, zeinean aktoreak, lurrean etzanik, ke artean, aitortza egiten dion publikoari. Urte osoan ikusi dudana eszena hunkigarrienetako bat. *Tomiris*-en Iñaki Ziarrusta da aktore, baina zuzendari gisa aurten estreinatu du beste lan bat ere: *Zazpiak bat*, edo hiru aktore bikain bere onena ematen ikustearen plazera, Miriam K. Martxante, Aiora Sedano eta Estibaliz Villa.

Heriotza bikoitza da aipatu nahi nukeen beste lan bat, neuk pertsonalki dramaturgiari dagokionez Metrokoadroka

kolektiboan landu ohi dugun lanen oso familiakoa sentitu dudana. Eneko Sagardoy eta Miren Gaztañaga kimika ikaragarriarekin oholtza gainean, Zazpi T'erdiko zinemagileekin batera. Jon Ander Alonsoren bulkada batetik abiatu den proiektua, talde lanean garatu dena itzalean lan egin duen artista talde zabal batekin.

Lesakako Mairu taldearen *Txoriak eta zauriak* lanak amateur hitza berriz ere zentzugabea dela –eta haren erabilera gehiegitan interesatua eta elitista dela– adierazten didan lan bat da. Egia da, bai, aktoreak aspaldi oholtza gainean ibili gabeak zirela; baina hori horrela izanda, sen ikaragarria da barruan gordeta dutena, soilik testua botatzeko moduari erreparatuta. Obra Gaizka Sarasolak sinatua da, aspaldian Euskal Herrian ikusle gisa jaso dudana testurik bikainenetako bat, laster argitaraturik ikustea nahi zenukeen horietako bat.

Ibilbide luzeko konpainien kasuan, idealista jarrita teatro molde berrien izurritearenak nahi nituzkeen pustulak, nahiz eta konpainia horien historia ikusita segur aski ez duten izurriteen beharrik: Vaiven konpainiak ez ohiko lan talde batekin harritu gintuen *Sherezade eta tipularen azalak* antzezlanean. Companhia do Chapitô ez da nire talderik gogokoena, baina ukaezina da haien maila eta ekarpena, eta Euskal Herrian zale ugari duen teatro fisiko mota baten erakusle dira. Oso nabarmentzekoa oholtza gaineko hirukote bikainak –Miren Tirapu, Xabi San Sebastian, Iraia Elias–egin zuen lana eta euskarazko bertsioa egokitzerakoan egin zuten ekarpena.

Hika teatroak ere molde berri batekin harritu du publikoa aurten: *Txarriboda* antzezlanea, Agurtzane Intxaurragak aktore taldearekin batera sormen prozesuan idatzia. Ikusle asko harrapatu ditu gozamen betean, herriz herriko eragileak igoz elkarlanean oholtza gainera, gainera.

Ibilbide luzekoekin jarraituz, Le Petit Théâtre de Painen lekukoa hartu du Axut! proiektuak. Berri pozgarria, zalantzarik gabe, Fuchs anaiek orain arteko lanetan gehienbat frantseseko lana izan duten heinean. Interes handiz ikusiko dugu zer

dakarren euskara hutsez hasi duten bideak. Lehenengo lana, *Zazpi senideko*, ez da guztiz murgiltzen performancearen kodeetan, baina beste lengoaia bat dakar euskarazko haien ibilbidera: aurtengo hunkipenen zerrendan gordetzekoa bi anaiek haurtzarora gogoan ilunpean duten eszena.

Aipatutakoetatik antzezlan bat kenduta, guztiak dira euskaraz sortuak; eta, horietako pare bat izan ezik, euskaraz taularatu dira soilik, erdarazko bertsiorik gabe. Horiekien batera, askoz gehiago dira iazko estreinaldien zerrendan euskara hutsaren bidea hartu dutenak. Errespetagarria iruditzen zait erdarazko bertsioak egitea, euskarazkoaren kalitateari eusten zaion heinean, baina oso kontuan hartzeko errealtatea iruditzen zait euskara hutsaren bidea aukeratu duten proiektuen kasua, erdararen neurrira egituraturik dagoen Euskal Herriko arte eszenikoen zirkuituaren testuinguruan ikusgarri egin eta aldarrikatu beharrekoa. Nire uste apalean, arte eszenikoen egituratze publikoan aintzat hartu beharko litzatekeen aldagaia da euskara hutsez lan egitea aukeratu duten taldeei babesa.

Gogoetarako apuntea, Wajdi Mouawad-en antzezlan bat gozatu berri dut Gasteizko Antzerki Jaialdian, bertsio originalean eta azpтитulaturik. Zergatik ez egin gauza bera, beharrezkoa den kasuetan, euskarazko lan batzuekin? Diot, adibidez. Kontua ez baita soilik euskarazko bertsioa egitea, euskarazko antzerkia hori baino askoz gehiago da: mundu ikuskera bat, estetika bat, hizkuntzaren musikaltasun bat, hizkuntza orok dakarren gorputzaren eta mugimendu fisikoaren tratamendu propio bat, orain eta hemen bizi den jendartearekin kezka batzuk konpartitzeko nahia. Hori guztia da euskarazko teatroa. Eta horregatik, besteak beste, erakunde publikoen aldetik borondate handia behar da oraindik, zirkuitu eta antzoki publikoetan euskarazko teatroaren ikusgarritasuna eta biziraupena bermatzeko; eta publikoaren aldetik, hautu horrek suposatzen duen ahaleginaren kontzientzia; eta sortzaileen aldetik, bide hori egungo teatro garaikidearen kalitatearen oinarri bilakatzea.

Ikusteke dauzkadanak

Asko dira ikustea lortu ez ditudan baina arrazoi ezberdinegatik deika ari zaizkidan lanak: Adosen *Dublindarrak*, Gilkitzaroren *Morbus operandi*, Itzel Teatroaren *Bizimiñak*, Beheko Larraineren *Manifestu bat*, Tartean Teatroaren *Tabernaria* eta *Ghero...* Ezin horiei buruz ezer esan, ez bada gogo biziak ditudala ikusteko. Nolanahi ere, denboraldi bakarrean ikusitakoak eta ikusteke geratutakoak zenbatuta, euskal teatroaren ikusgarritasunaren alde lanean jarraitzeko gogoia pizten zait. Zuei ez? 🍷